

1

Процес та мистецтво читання

Ця книга – для читачів і тих, хто прагне ними стати. Зокрема, вона для читачів книжок. А ще точніше – для тих, хто читає книги з головною метою – досягти кращого розуміння.

Під «читачами» ми маємо на увазі тих, хто, як колись будь-яка освічена та розумна людина, все ще має звичку отримувати велику частку інформації про світ та його розуміння з письмового слова. Не всю, звісно – навіть в епоху до появи радіо та телебачення певну кількість інформації та розуміння отримували з усного мовлення і спостережень. Але розумним та допитливим людям цього було замало. Вони знали, що їм також треба читати, і читали.

Зараз часом трапляється думка, що читання вже не настільки потрібне, як раніше. Радіо і особливо телебачення перебрали на себе функції, які колись виконував друкований текст, так само, як і фотографія перебрала на себе функції, які колись виконував живопис та інші види образотворчого мистецтва. Важко заперечити, що деякі з цих функцій телебачення виконує вкрай вдало; візуальна трансляція новин, наприклад, має неймовірний вплив. Здатність радіо інформувати нас, поки ми зайняті іншими справами – наприклад, керуємо машиною – варта уваги і дуже економить час. Проте можна серйозно задуматися, чи справді появі

сучасних засобів комунікації сильно поглибила наше розуміння світу, в якому ми живемо.

Можливо, ми знаємо про світ більше, ніж раніше, і доти, доки знання є необхідною умовою розуміння, це стає нам у пригоді. Але знання не є аж настільки необхідною умовою розуміння, як часто вважається. Нам не треба все про щось знати, щоб зрозуміти його; надмір фактів часом є такою ж перешкодою для розуміння, як і брак. Створюється враження, що нам, сучасним людям, стає важко розуміти у невпинному потоці фактів.

Одна з причин цього полягає в тому, що згадані нами ЗМІ сконструйовані так, щоб думання видавалось зайвим (але це лише здається). На формування інтелектуальних позицій та поглядів кинуті одні з найкращих умів нашого часу. Глядачеві телебачення, слухачеві радіо, читачеві журналів пропонується вся сукупність елементів – від майстерної риторики до старанно відібраних даних і статистики – щоб йому було легше «скласти власну думку» докладаючи якнайменше зусиль. Але часто формування настільки ефективне, що глядач, слухач або читач так своєї власної думки і не складає. Натомість він вставляє собі в голову скомпоновану думку, геть як касету в касетний програвач. А потім – натискає кнопку і «програє» таку думку, щойно це видається доречним. Ось він і показав себе з кращого боку, навіть думати не довелося.

Активне читання

Як згадувалось на початку, на цих сторінках розглядається переважно розвиток навичок читання книг; але правила читання, які розвивають такі навички, якщо їх дотримуватися і використовувати, також можна застосувати до будь-якого друкованого матеріалу – газет, журналів, памфлетів, статей, листівок і навіть рекламних оголошень.

Оскільки будь-яке читання – це дія, тобто акт, всяке читання має бути певною мірою активним. Повністю пасивне читання неможливе – не вдасться читати з нерухомими

очима і сплячим розумом. Відтак, протиставляючи активне та пасивне читання, ми маємо на меті, по-перше, підкреслити, що читання може бути більш або менш активним, а по-друге, наголосити на тому, що чим активніше читання, тим краще. Один читач кращий за іншого тією мірою, якою він здатний на ширший спектр дій при читанні і докладає більше зусиль. Він кращий, якщо вимагає більше від себе і від тексту перед собою.

Хоча, направду кажучи, повністю пасивного читання не існує, багато людей вважає, що в порівнянні з письмом і мовленням, які очевидно є активними заняттями, читання та слухання цілковито пасивні. Треба докласти певних зусиль, пішучи або говорячи, але не треба жодної роботи для читання чи слухання. Вони сприймаються як *отримання комунікації* від того, хто активно її *дає* або *посилає*. Помилкою тут буде вважати, що отримання комунікації – це щось на кшталт отримання удару, чи спадщини, чи судового вироку. Навпаки, читач або слухач більше схожі на кетчера в бейсбольній грі.

Зловити м'яч – це така ж дія, як і подати чи відбити його. Пітчер чи бетер – *посилач*, тобто особа, чия дія пускає м'яч в рух. Кетчер чи філдер – *отримувач*, тобто його дія зупиняє цей рух. Обоє діють, хоч іхні дії і відрізняються. Єдиним пасивним предметом є м'яч. Це бездіяльна річ, яку то рухають, то зупиняють, тоді як гравці діяльні, перебувають у русі, подаючи, відбиваючи або ловлячи м'яча. Analogія з письмом або читанням майже повна. Як і м'яч, писане або читане – пасивний об'єкт, спільний для обох дій, якими починається і завершується процес.

Можемо ще дещо розширити цю аналогію. Мистецтво ловіння – у вмінні ловити будь-яку подачу: кручено подачу і фастбол, чендж-ап і подачу кісточками пальців. Так і мистецтво читання – у вмінні якомога краще «піймати» будь-який вид комунікації.

Варто зауважити, що пітчера і кетчера все вдається лише тоді, коли вони співпрацюють. Так само і в автора з читачем. Автор не намагається зробити так, щоб його *не* впіймали,

хай навіть іноді так здається. Вдала комунікація відбувається тоді, коли те, що хотів передати автор, врешті-решт доходить до читача. Тоді хист автора і хист читача допомагають досягти єдиної спільної мети.

Варто визнати, що автори, як і пітчери, бувають різні. У деяких чудовий «контроль»; вони точно знають, що хочуть донести, і доносять це вірно і без помилок. За інших рівних умов їх легше «зловити», аніж «неточного» автора без «контролю».

Але в одному аналогія не спрацьовує. М'яч – це одне ціле. Його або весь зловили, або ні. А ось текст – складний об'єкт. Сприйняття тексту може бути більш чи менш повним: від усвідомлення дуже малої частки того, що мав на увазі автор, до цілковитого розуміння. Скільки саме «зловить» читач, залежатиме від кількості вкладених ним у процес зусиль, а також від майстерності виконання відповідних розумових операцій.

З чого складається активне читання? В книжці ми багато разів поверталимося до цього питання. Поки що досить сказати, що один і той самий текст одна людина читатиме краще, ніж інша. По-перше, якщо читатиме більш активно, а по-друге, якщо майстерніше виконуватиме кожну дію. Ці дві речі пов'язані. Читання, як і письмо, є складною діяльністю. Воно складається із безлічі розрізнених дій, кожну з яких у процесі належного читання слід виконувати. Що більше таких дій може виконати людина, тим краще вона читатиме.

Цілі читання: читання для отримання інформації і читання для розуміння

У вас є розум. Припустимо, у вас також є книжка, яку ви хочете прочитати. Книга складається із мовлення, записаного кимось з метою щось вам донести. Наскільки успішним буде ваше читання, залежатиме від того, наскільки ви сприймете все, що хотів донести автор.